

Lietuviška kompiuterio klaviatūra (pagal Lietuvos standartą LST 1582)

Ant klavišo gali būti 2 arba 3 ženklai. Pavyzdžiui, ant klavišo

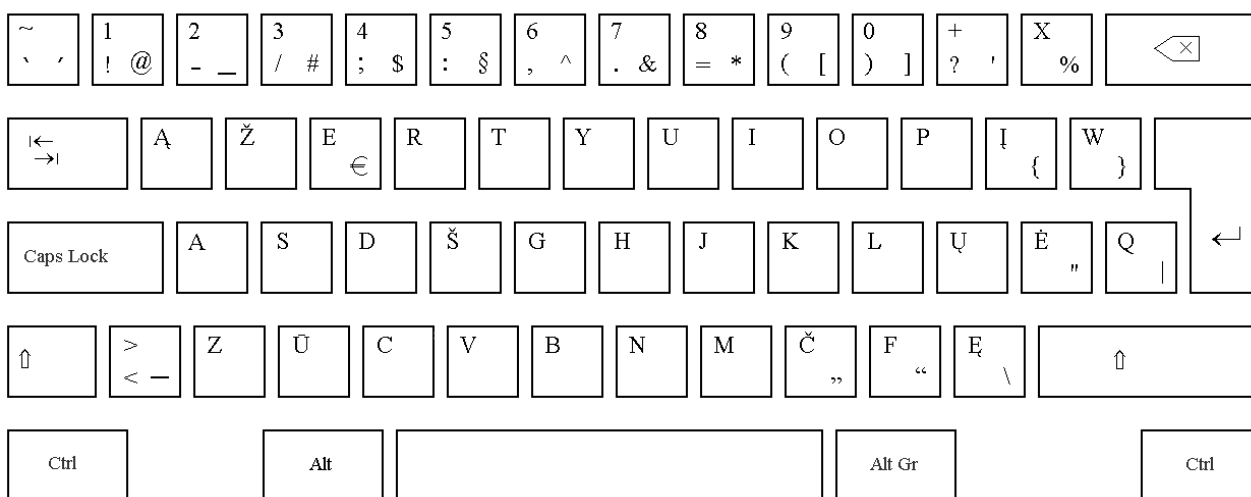

yra 3 ženklai. Jie renkami šitaip:

paspaudus šį klavišą, gaunamas kabliataškis (;), t.y. kairysis apatinis ženklas;

nuspaudus ↑ ir paspaudus šį klavišą, gaunamas 4, t.y. kairysis viršutinis ženklas;

nuspaudus *Alt Gr* ir paspaudus šį klavišą, gaunamas \$, t.y. dešinysis ženklas.

Tai visavertė lietuviška klaviatūra, kurioje yra visi reikalingi ženklai (tame tarpe ir lietuviškos kabutės bei brūkšnys). Nereikia jokių klaviatūrų perjungimų. Įgyvendintas principas „Ką matau, tą gaunu“ (WYSIWYG – *What You See Is What You Get*).

Tvarkykles daugeliui operacinių sistemų rasite <http://ims.mii.lt/klav/>

Pastaba. Jei fizinė klaviatūra yra amerikinė, tai joje nėra ženklo klavišo, esančio kairėje klavišo Z pusėje. Šiuo atveju ženklai <, > ir < (brūkšnys) išdėstomi trečiaisiais ant klavišų Z, Ū ir C atitinkamai.

Kirčiuotos raidės ir jų rinkimas (su specialia tvarkykle)

Yra 68 (34+34) lietuviškos kirčiuotos raidės. 33 iš jų turi Unikodo kodus, o 35 – neturi. Galimi du variantai: koduoti šias raides *Privačiojoje srityje* arba išreikšti jas kompozicinėmis sekomis. Pirmasis variantas dabar jau patapo pasenusiu, todėl jo nenagrinėsime ir, vadinas, nenaudosime.

Kompozicinę seką sudaro raidė (ji gali būti pavadinta pamatine raide) ir atitinkamas kombinacinis (kirčio) ženklas (ai) (žr. Priedą). Nereikėtų maišyti paprasto kirčio ženklo, turinčio ženkliui įprastą plotį (pvz., kairinis kirtis ` , kurio kodas 0060; jis yra klaviatūroje ir gaunamas tiesiog spaudžiant atitinkamą klavišą) su kombinaciniu kirčiu (pvz., kombinacinis kairinis kirtis, kurio kodas yra 0300). Kombinaciniai ženklai neturi pločio, jie tiesiog „užsoka“ ant prieš tai einančios pamatinės raidės. Šitaip susidaro įspūdis, jog turime vieną raidę su kirčiu. Norėdami tekste šiuos dvejopus

kirčius skirti, kombinacinius vaizduosime apskritimu su atitinkamu kirčio ženklu (pvz., ̇ yra kombinacinis kairinis kirtis).

Kirčiuotos raidės surenkamos naudojant specialią klaviatūros tvarkyklę *Lietuvių kirčiuotoji*, kuri yra šiame pakete.

Žemiau pateikiamos visas galimas raidžių rinkinys, surenkamas su šia tvarkykle. Neturinčios kodo raidės yra patamsintos. Savaime suprantama, kad pasirinktame šrifte turi būti visos reikiamos raidės. Palemono šrifte yra visos lietuviškos kirčiuotos raidės ir pagrindinės Vakarų Europos kalbų raidės.

à è ĩ ò ù ñ ÿ ù ç
 À È Ì Ò Ù Ñ ÿ ù Ç

á é ĩ ý ó ú ą ę í ú ū ć ǵ k l m n p r s w z
 Á É Í Ý Ó Ú Ą ę É Í Ú Ū Ć Ǵ K L M N P R S W Z

ã ẽ ĩ ŷ ĵ ĺ m ñ õ ř ũ ą ę ẽ ĺ ũ ũ ã
 Ã Ë Ĩ Ŷ Ĵ Ļ M Ñ Õ Ř Ũ Ą ę ę ĺ ũ ũ Ç

ä ẽ ĥ ĩ ö t ü w x y
 Ä Ë Ħ İ Ö Ü W X Y

â ç ê ĝ ĥ î ĵ ô š û w y z
 Â Ç Ê Ğ Ħ Î Ĵ Ô Š Ū W Y Z

Turinčios kodą raidės su kirčiais (` (kairinis kirtis), ^ (dešininis kirtis), ~ (riestinis kirtis), " (du taškai viršuje, umliautas) ir ^ (stogelis)) renkamos panaudojant vadinamąjį tęsties ženklą (*dead char*): renkamas kirčio ženklas ir po to raidė:

` + e → è ~ + e → ẽ ^ + e → é
 ^ + e → ê " + e → ë

Pastabos. 1. Galima surinkti ir raides ç bei Ç: ` + c → ç ` + C → Ç
 2. Patys kirčio ženklai renkami panaudojant tarpo ženklą, pvz.: ` + tarpas → `

Neturinčios kodų raidės, kaip minėta, vaizduojamos kompozicinėmis sekomis. Taigi, šios sekos ir turi būti įvestos iš klaviatūros. Pamatinė raidė įvedama įprastu būdu, o kombinaciniai kirčiai (jų nėra klaviatūroje!) kaip savarankiški ženklai irgi renkami, panaudojant tą patį „tęsties“ būdą (t.y. renkame esamus klaviatūroje įprastus kirčius, o gauname reikalingus kombinacinius):

` (0060) + ` (0060) → ̇ (0300)
 ^ (00B4) + ` (0060) → ̂ (0301)
 ~ (007E) + ` (0060) → ̃ (0303)
 ` (0060) + . (002E) → ̣ (0307)

Pasirinktos asociacijos įgalina lengvai įsiminti tai: kombinaciniai „užkabinti“ ant atitinkamų įprastų kirčių, po kurių spaudžiame kairinį kirtį (išimtis – kombinacinis taškas 0307).

Pavyzdžiui, a-nosinė-riestinis išreiškiama kaip a-nosinė (kodas 0105) ir kombinacinis riestinis kirtis (kodas 0303), renkama taip:

ą + ~ + ` Atmintyje atsiras du ženklai ą̇ (kodai 0105 0303). O atrodys taip: ą̇.

Pastaba. Pagal Unikode ideologiją viršutinis kirtis virš mažosios raidės „i“ (o taip pat „į“ ir „j“) automatiškai pašalina tašką virš jos. Tuo tarpu lietuviškos kirčiuotos raidės „i“ turi būti su tašku. Todėl jos „konstruojamos“ papildomai panaudojant kombinacinį tašką (0307). Taigi, i-kairinis turėtų būti vaizduojamas kompozicine seka i (kodas 0069) + kombinacinis taškas (0307) + kombinacinis kairinis kirtis (0300) ir renkamas šitaip:

i+` + .` + ` Atmintyje atsiras trys ženklai i̇ (kodai 0069 0307 0300). O atrodys šitaip: i̇.

Taigi, pasiūlytu būdu galima įvedinėti visas kirčiuotas raides (turinčias ir neturinčias kodus), visiškai nežinant pačių kodų (to, pasirodo, ir nereikia). Juk rinkdami, pavyzdžiui, „Vilnius“, nieko nežinome apie šį žodį sudarančių raidžių kodus. Matome 7 raides (kalbininko požiūriu), 7 raides (prie kompiuterio 7 klavišų paspaudimai) ir įvedame. Bet situacija su kirčiuotomis raidėmis nėra, kaip matėme, tokia tiesinė. Viena raidė ì. Kiek klavišų paspausta? Taigi, kai kas užslėpta, nematoma. Viskam (kodavimo ir rinkimo ideologijai) paaiškinti ir teko nusileisti į žemesnį (pažinimo požiūriu aukštesnį) lygį, pateikti kodus ir pan.

Panaudojant OpenType technologiją, gali būti pasiektas tinkamas sekų vizualizavimas.

Pastaba. Iš principo ir turinčias kodus raides galima išreikšti pagal jų sandarą kompozicinėmis sekomis ir nusakytu būdu surinkti klaviatūra.

Tvarkyklės diegimas

Tvarkyklių paketas yra universalus: tinka sistemoms Windows XP, Windows Vista, Windows 7, o taip pat jų 32 ir 64 bitų versijoms. Pakete esanti diegimo programa atpažįsta kompiuteryje veikiančią operacinę sistemą ir įdiegia jai tinkamą tvarkyklę, pavadintą *Lietuvių kirčiuotoji*.

Įdiegimas labai paprastas. Reikia išpakuoti parsisiųstą paketą ir paleisti jame esantį failą „diegimas.exe“. Klaviatūra bus ne tik įdiegta, bet ir įtraukta į pasirenkamų klaviatūrų sąrašą, išskleidžiamą užduočių juostos dešinėje (XP tik po pakartotino sistemos paleidimo).

Klaviatūra *Lietuvių kirčiuotoji* atlieka visas jai skirtas funkcijas ir, lyginant su esančiomis operacinių sistemų paketuose, turi dar papildomą galimybę ženklams >, < ir – rinkti. Jie išdėstyti trečiajame lygyje ant klavišų Z, Ū, C. Tai sudaro galimybę šiuos ženklus surinkti ir ISO standartų neatitinkančiomis 101 klavišo klaviatūromis, turinčiomis 47 ženklų klavišus (jose nėra ženklų klavišo apatinėje eilėje kairiau raidės Z).

Pastaba. Tvarkyklė *Lietuvių kirčiuotoji* yra standartinės tvarkyklės viršaišis, t.y. visus standartinės ženklus galima įvesti ir su kirčiuotąja. Jos tinka ir paprastam vartotojui (t.y. nenaudojančiam kirčiuotų raidžių). Vienintelis „praradimas“ yra tai, kad penki ženklai yra deklaruoti „tęsties“ ženklais ir, vadinas, šiems ženklams surinkti reikia papildomai spausti tarpo klavišą. Bet užtat, neperjungiant klaviatūrų, galima įvedinėti vokiečių, prancūzų ir kitų kalbų raides.

Pastabas ir pageidavimus siųskite vladas.tumasonis@mif.vu.lt.

© Vladas Tumasonis, 2011

Priedas. Lietuviškos kirčiuotos raidės

Raidė	Kodas	Kompozicinė seka	
		Ženklių	Kodų
À	00C0		
à	00E0		
Á	00C1		
á	00E1		
Ã	00C3		
ã	00E3		
Ą		Ą ó	0104 0301
ą		ą ó	0105 0301
Ą		Ą õ	0104 0303
ą		ą õ	0105 0303
È	00C8		
è	00E8		
É	00C9		
é	00E9		
Ĕ	1EBC		
ĕ	1EBD		
Ė		Ė ó	0118 0301
ė		ė ó	0119 0301
Ė		Ė õ	0118 0303
ė		ė õ	0119 0303
Ě		Ě ó	0116 0301
ě		ě ó	0117 0301
Ě		Ě õ	0116 0303
ě		ě õ	0117 0303
Ì	00CC		
ì		i ó ò	0069 0307 0300
Í	00CD		
í		i ó ó	0069 0307 0301
Ī	0128		
ī		i ó õ	0069 0307 0303
Į		Į ó	012E 0301
į		į ó ó	012F 0307 0301
Ĳ		Į õ	012E 0303
į		į ó õ	012F 0307 0303

Ý	00DD		
ý	00FD		
ÿ	1EF8		
ÿ	1EF9		
Ĵ		J ó	004A 0303
ĵ		j ó ó	006A 0307 0303
Ĺ		L ó	004C 0303
ĺ		l ó	006C 0303
Ų		M ó	004D 0303
ų		m ó	006D 0303
Ń	00D1		
ń	00F1		
Ò	00D2		
ò	00F2		
Ó	00D3		
ó	00F3		
Õ	00D5		
õ	00F5		
Ŕ		R ó	0052 0303
ŗ		r ó	0072 0303
Ù	00D9		
ù	00F9		
Ú	00DA		
ú	00FA		
Û	0168		
ü	0169		
Ų		Ų ó	0172 0301
ų		ų ó	0173 0301
Û		Ų õ	0172 0303
ų		ų õ	0173 0303
Ū		Ū ó	016A 0301
ū		ū ó	016B 0301
Û		Ū õ	016A 0303
ū		ū õ	016B 0303